

Zu'n-Nûn Eyyûb'un Darağacı İsimli Öyküsü*

Zu'n-Nûn Eyyub's Gallows Named Story

İsmail EKİNCİ

Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Bitlis/Türkiye ismailekinci1980@gmail.com orcid.org/0000-0003-2728-9097.

1. GİRİŞ

Iraklı öykü yazarlarından olan Zu'n-Nûn Eyyûb, roman ve hikâye yazarı bir edebiyatçıdır. 1908 yılında Irak'ın Musul şehrinde doğmuştur. İlk hikâye yazmaya 1933 yılında başlamıştır. Zu'n-Nûn Eyyûb, Irak kültürünün en iyi temsilcisi olmuştur ve Irak kültürünü eserlerinde başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Modern Irak Edebiyatında ve sanat dünyasında unutulmayacak bir isim olmuştur. Bütün eserlerini 1937-1970 yılları arasında yayımlamıştır. Zu'n-Nûn Eyyûb'un "Darağacı" adlı bu öyküsü Irak Enformasyon Bakanlığı tarafından birinci baskısı 1937 yılında yapılan "Edip Zu'n-Nûn'un Bütün Eserleri" isimli eserin beşinci bölümü olan "İşçiler/Emekçiler" başlıklı bölümde ikinci sırada yer alan öyküdür. Zu'n-Nûn Eyyûb genel olarak hikâyelerinde kendisine has bir üslup kullanmaktadır. Yazar "Darağacı" adlı bu öyküsünü de diğer öykülerinde olduğu gibi olaylar arasında bağlantı kurarak, olayların iç içe olduğu bir yapıda kurgulamıştır. Öyküde betimleme unsurunu ustaca kullanan yazar, hikâyenin kahramanlarının ve olayın yaşandığı mekânların, okuyucuların gözünde canlanmasını sağlamada gayet başarılıdır. Hizbâva'nın (veya Hizbâvî) ve karısının fiziksel yapısı, yaşadıkları kulübenin zihinlerde canlanacak düzeyde tasvir edilmesi, evin hapisane ile kıyaslanarak hapisanenin, şeyhin evinin ve orada yenilen yemeklerin, çatışma yerinin ve uçakların tasviri gibi başarılı tasvirler, yazarın betimleme unsurunu ustaca kullandığının göstergeleridir.

Hikâyenin isimlendirildiği darağacı, kahramanların ağzından ve zihninden çeşitli şekillerde tasvir edilmiştir. Hikâyede darağacı neredeyse hikâyenin belkemiğini oluşturmaktadır. Özellikle darağacı başgardıyanın üzerine binilen, ölecek kişileri Azrail'e götüren bir araç gibi tasvir edilmesi, okuyucunun aklında kalan ve hikâyenin darağacı etrafında dönüyormuş hissini veren bir betimleme olmuştur. Yazar hikâyesinde kısa da olsa ikili diyaloglara yer vermiştir. Bu durum hikâyeyi mizansen yönden güçlendirmiş ve hikâyenin akıcılığı başarılı bir şekilde sağlanmıştır.

Öyküde anlatılan olayların gerçek hayatta yaşandığına dair bir belirti bulunmamaktadır. Olaylar sembolik anlatım, betimleme ve ikili diyaloglar ile akıcı ve sürükleyici bir şekilde aktarılmıştır. Öykünün zamanı ve mekânı hakkında somut bir bilgi verilmemiştir. Hizbâva'nın yaşadığı dönem ve yıllar gizlenmiştir. Yazarın esas gayesi hikâye edilen dönemdeki devrim hareketlerini ve bu hareketler neticesinde çekilen sıkıntıları, halkın maddi yoksunluklarını ve eğitimsizliğini öne çıkarmaktır. Demokrasi ve özgürlük, yazarın diğer öykülerinde olduğu gibi bu öyküsünde de öne çıkardığı unsurlardır. Yazar, öyküyü fasih bir Arapçayla, yerel lehçelerden uzak, akıcı bir üslupla ve özenle seçtiği sözcüklerle yazmıştır. Uçaklara saldırı esnasında söylenen türkü sözlerinde olduğu gibi, Irak'ta kullanılan Farsça ifadeler de yer vermiştir.

Irak hikâyeciliği, Zu'n-Nûn Eyyûb'un hayatı, ilmi kişiliği ve eserleri, "Darağacı" isimli öykünün özeti ve öykünün değerlendirmesi kitap bölümü olarak yayımlanan *Irak Hikâyeciliği ve Zu'n-Nûn Eyyûb* isimli çalışmada daha detaylı bir şekilde verilmiştir. (Ekinci, 2020: 182-196) Kitap bölümünün sınırlılıkları ve sayfa kısıtlaması gibi zorunluluklardan dolayı, hikâyenin tam çevirisi kitap bölümüne eklenememiştir. Bu eksikliğin giderilmesi için hikâyenin Türkçe çevirisinin hazırlanıp yayımlanması ihtiyacı doğmuştur. Bu çalışmayla bu ihtiyaç giderilmeye çalışılmıştır.

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur. / In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed.

2. DARAGACI İSİMLİ HİKÂYENİN ÇEVİRİSİ

Hapishanenin mahkûm hücreci küçük ve rutubetliydi, içeriye duvarın üst tarafındaki bir delikten demir parmaklıkların üzerine düşen bir ışıktan başka bir ışık girmiyordu. Mahkûm, evi ile korkunç ölümü beklediği yüksekçe bir saray gibi olan bu odayı kıyasladığında endişe ve ıstıraptan başka bir düşünce içinde olamıyordu ve düşünceleri darmadağın bir haldeydi. Hizbâva diye isimlendirilen bu komik şeyin (adamın) isimlerine karşı kahkahayı bastığımızda, onun evinin bütün ihtişamına (rağmen) evlere, kulübelere ve koridorlara haksızlık ettiğimize inanıyorduk. Bu evin (taşıyıcı) direği yere gömülü sırtıklara dayandırılmış hurma dalı hasır(yla örtülü) bir kemerdi, aynı hasır diğer taraflarda bir diğer tarafla kesişerek evi(n tamamını) örtüyordu. Hizbâva hasırın içinde eşiyile birlikte oturduğunda bu acayip kulübenin duvarına ayağını çarpmamak için dizini bükme zorunda kalıyordu. Eşi ise ondan (kocasından) boyu daha kısa olduğu için dizini bükmeye ihtiyaç duymuyordu, fakat karısı şişman ve daha çok hareketliydi.

Şayet gayelerinin ve gerekçelerinin sebeplerini bile bilmeyen insanların çoğunlukta olduğu tehlikeli isyana henüz katılmamış (olduğu günlerde) evinin ve eşinin gasp edildiği bu felaket olmasaydı bile, bir gün birkaç kulübede bir yangın alevlenecek, herkes kulübesindeyken yangın kulübeleri yakıp kül edecek, Hizbâva'nın karısı uykuya daldığı esnada kısa bir sürede yangın (onun kulübesine de) sıçrayacaktı. Bu şekilde Hizbâva, eşini ve kulübesini kaybetti. Bütün bu ağır kayıplara karşı direndi, paha biçemediği eşini kaybettiği bu felaketle ilgili bir teminatı da yoktu, yalnızca üç yüz altmış beş akçesi vardı. Ne de büyük bir kayıp!

Okuyan bu meblağa ve onun bunu ağır kayıplar olarak isimlendirmesine gülmüştü, fakat o felaket, bir yıl boyunca bir dinarın ötesine geçmeyen Hizbâva'nın geliriyle kıyaslandığında (gerçekten) bir felaketti. Derin üzüntüsünün, dünyada etrafını sarmalayan her şeye olan ilgisizliğinin sebebi eşinin vefatı ve bu kayıptı. Bu aynı zamanda devrimci birliklere katılmasının asıl sebebiydi. Devrimi üzüntülerini unutturması için Allah'tan gelen bir nimet olarak addediyordu, sadık karısının hatıraları onu oyalıyordu.

Devrimin başlangıcı, aşiretin bütün fertleri için şeyhin evinde verilen akşam yemeği davetiydi. Hizbâva orada yağlı et, sedir pilavı¹ ve kepekli ekmek yedi. Beş kişilik yemeklerden yeterince yiyemedi, şayet sofrada yemekten daha fazla olsaydı bir miktar daha yerlerdi. Şeyh mizacının aksine tüm misafirlere güler yüzlü ve samimi idi. Onlara karşı kibar davranıyordu ve huzuruna girdiklerinde misafirlere hürmetle ayağa kalkıyordu. Tüm bu görüntüler onun (Hizbâva'nın) nazarında acayipleşti ve onun aklını karıştırdı, neredeyse dünyayı dehşete düşürecek bir değişimin olması onu endişelendirdi, ancak silahlar dağıtıldığında orada bir devrim olduğunu anladı ve onlar bazı askerlere karşı direneceklerdi. İşte bu yüzden rahatladı, karısı ölmemiş gibi bunu kendisine cerrahi bir dokunuş olarak saydı. Devrime katılmasıyla dünyaya dair bir ümitsizliğe düşüyordu. Şeyh onları, uykuda rüyasında bile göremeyeceği bu yağlı yemekler gibi yemeklerle her gün doyurdukça nasıl katılmayacaktı ki?

Devrim, ölüm aracı olan uçakların onlara aniden saldırdığı, şiddetli bir devrimdi, fakat güçlerini kaybetmediler, aksine tüfeklerinin kurşunlarıyla onlara karşılık verdiler ve bu sırada şarkı söylüyorlardı;

“Sürü şaşırmuş bir halde, uçakların nefretle yükselmesinden.”

Bir uçağı düşürdüler ve pilotunu esir aldılar. O taşkınlık esnasında Hizbâva esir alınmıştı ve cinayet, soygun, yağmalama dışında her şeyi unutuvermişti. Bu uykudan askerlerin eline bir esir olarak düşene kadar uyanamadı. Onu ve birçok arkadaşını kaçınılmaz kaderleriyle yüz yüze kalmaları için zincirlerle bağlayarak Nasıra'ya getirdiler. Hizbâva şehirlerin yakınlarındaki köylerin sakini değildi ve hayatında hiç şehir görmemişti. Aynı zamanda hapishane ve hâkim de görmemişti. İşte bu yüzden yasal işlemleri kendi nazarında çok garip görüyordu ve askerlerin eline düştüğünde onu kurşuna dizerek idam edeceklerini zannediyordu. Ancak konforlu bir araçla şehre götürülmesinin ve insanlar için sabahtan akşama kadar (kalacağı) zemini donatılmış, ferah, serin bir odaya konulmasının hikmetini anlayamadı. Güneşin yakıcı sıcaklığını ve mahveden yakıcı ışınlarını unuttuğu bir yerdin burası ve daha garip olan kendilerine verilen gayet yağlı yemekler hiç de fena değildi. Şeyhin devrimcilere verdiği yemekten çok da farklı değildi.

Onu birkaç defa mahkemeye götürdüler, birçoğu defalarca tekrarlanan birden fazla soru yönelttiler ona ve onun anlaması için onun şivesine tercüme ediyorlardı (soruları), onun nazarında sorular gerçekten çok komikti. Ona hükümete karşı niçin ayaklandığını ve silahlandığını sordular. O da bu işin sorumluluğunun şeyhe itaat olduğu şeklinde onlara cevap verdi. Bunu onlardan şeyh istemişti, en önemlisi de onları doyurmuş ve onlara hürmet göstermişti. Amirlerine isyan edepten değildi. Onlardan bazıları yüksek sesle güldü, hâkimler arasında Er'an isimli bir felsefeci, memleketi hakkında bahsettiği her şeyden hareketle Hizbâva'nın komünist olduğuna inanarak ona “Sen komünist misin?” diye sordu. O hiddetle cevap verdi:

- “Kes sesini, beni dinle! Babadan dedeye elhamdülillah Şiiyiz, ben Şiiyim ve bütün ailem de Şiidir.”

Son bir defa daha mahkemeye getirildi, kadı ayağa kalktı ve hukuki bir söylemle onun ve arkadaşlarının ölene kadar darağacında asılı kalmasına hükmetti. Cesur olduğu için değil, ölümden korkmadığı için onun yüzünde korku izi yoktu. Aslında hâkimin sözünden hiçbir şey anlamadı, sadece arkadaşlarının bazısının yüzünün sapsarı kesildiğini ve teninin titrediğini fark etti. Sadece bu anda durumun farkına vardı. Darağacı diye adlandırılan bir alet vasıtasıyla asılarak öleceğini anladı. Ölümü umursamadı, asker ellerini tuttu, artık kesin bir şekilde mahkûm edildiğini fark ettiğinde şaşkınlı. Kulaklarındaki darağacı kelimesi gerçekten çok garipti. İnsanı öldüren bu darağacının ne olduğunu gör. Tren veya şimendifer gibi veya akılları karıştıran günümüz çağının yüzkarası diğer şeyler gibi bir alet midir o? Arabaya veya şimendifere binmek gibi o alet vasıtasıyla ölüm de

¹ İran'ın kokulu bir pirinç türünden yapılan pilav ç.n.

hızlı olabilir mi? Arkadaşlarına sormaya devam etti, sorularında ısrar ediyordu fakat onların arasında takatsizliğine şifa olacak birisini bulamadı. Onun vasıtasıyla insanın öldürüldüğü bu darağacı hakkında onlardan daha cahildi. Bir defasında cesaret etti ve gardiyana sordu, gardiyan onun ölümle alay ettiğini zannetti ve onunla dalga geçti, ona kızdı ve onun yüzüne karşı küfürler savurdu.

Hizbâva için hapisanelerde ondan hoşlanacak bir Iraklının olmadığı için Iraklı birini görmemiş bir adamın başgardiyalık ettiği bir hapisaneye konulması hükmü verildi. Bu adam (başgardiyan), ülkede yöneticilerin başına bela olan bir adamdı. Daima onları sıkıştırıyor, onlara sert davranıyordu. Görev verebilmek için onlara çocukluk, okul ve öğrencilik yıllarını hatırlatıyordu. (Hapishanenin) müdürü olma amacındaydı. Bu aslında büyük bir çıkmazdı, çünkü kediler ve fareler topluluğuna bile müdürlük yapmaya layık olmayan bu adam nasıl olur da, onların içindeki en küçüklerinin kültürünü bile hayal edemezken çağdaş gençlere başkanlık edebilirdi? Hâlbuki müdürlük insanın noksanlıkları ve işindeki eksikliklerin üzerindeki kalın perdeyi açmayı gerektirir. Müdürlük kişinin şahsiyetini ortaya çıkarır, eleştiri ve kötülenmenin hedefi haline getirir, sonunda iş bir sürü sıkıntının kaynağı haline gelir. Ancak sıkıntıların üstesinden gelmiş deneyimli siyasetçilerden birisi kendisine müdürlük talebiyle gelen bu adama müjdeyi verdi. Bu siyasetçinin kredisi aslında bu cevabı imkânsız kılıyordu. Fakat bu çıkmazdan kolayca kurtulmaya güç yetirebilirdi. (Bu çıkmaz) onu suçlulara ve mahkûmlara müdür yapmaktı ve gülererek ona şöyle dedi: “Senin idarenin altında bütün idareni kapsayacak çok sayıda adam olacak.” İstedikleri hapisane için onu müdür tayin etmeye muktedirlerdi.

Bu başgardiyan gece gündüz içen müzmin bir sarhoştı, her sarhoşun keyif aldığı bir tutkusu ve deliliği vardı sarhoş olduğunda, bu başgardiyanın tutkusu da mahkûmlara işkence ve suçlulara aşırı kötü davranmaktı. Kendi sorumluluğu altındaki kişilerin idam ile hüküm giydikleri gün, onun bayram günüyüdü. Hizbâva'nın da içinde bulunduğu yedi kişiye hüküm gelip dayandığında, bu müjdeyi kutlamaya karar verdi. Katbekat olan bu mutluluğuna uygun bir şekilde içkisinden bir miktar içiyordu. Sabahleyin öldüreceği bu yedi kişiyi düşünerek ikindiden akşama kadar içerek kutlama yaptı. Akşam olduğunda kurbanlarını ziyaret etmeye gitti, gözleri kıpkırmızıydı, onların önünde gidip geliyordu ve onlarla şakalaşlıyordu. Avlanmadan önce kedinin fareyle oynadığı gibi onlarla oynuyor ve yüzlerine kakhahayı basıyordu. Hizbâva neşeli görünen bu adama baktı, gözleri kıpkırmızıydı ve ağzından pis kokular geliyordu. Başgardiyanın mahkûmlara söyleyeceği çoktu ve onlarla sürekli dalga geçiyordu, onlara karşı rahatlamıştı artık. (Bir adam) O'na darağacı sormaya cesaretinin olduğuna kanaat getirdi ve bu adamın darağacıyla sıkı bir bağının olduğunu düşündü. O darağacıdan çokça bahsediyor, onun üzerinden şakalar yapıyordu. İşte bu yüzden ona sormada tereddüt etmedi.

- “Amca senin darağacıyla ilgili vazifen nedir?”

Adam bu garip soruyu duyduğunda yüksek sesle bir kakhaha attı ve cevap verdi:

- “Onun şoförü benim!”

Adam darağacının görevli ve işçiler tarafından kullanılan bir alet olduğunu zannetti. Hizbâva ona “İnsanı nasıl öldürüyor?” diye sorduğunda ona şöyle cevap verdi:

- “İnsan darağacının rahat koltuğuna oturur, sürücü mahalline oturur sonra Azrail'in kanatlarında kabre varır.”

Bu durum Hizbâva'ya karışık geldi ve ona şöyle sordu:

- “Ancak sen de bizimle gelecek misin?”

Ona cevap verdi:

- “Hayır, sizi kapıya ulaştırıp geri döneceğim.”

Ona “Ölüm onunla acı olur mu?” diye sordu. O da ona bağırarak cevap verdi:

- “Her hâlükârda ölüm göz açıp kapayıncaya kadar gerçekleştiği için yolcu bu esnada havada uçuyor gibi hisseder.”

Hizbâva bu acayip alete şaşırıp kaldı, bazısı uzak mesafeleri göz açıp kapayıncaya kadar kat ediyor, bazısı havada uçuyor, bazısı da insan asıyordu. Zihninden bu düşünceleri kovmak için artık takati yoktu. Ona göre ölüm sıradan alışılmış bir durum olduğu için yaşamaktan defalarca daha güzel olabilirdi, şüphesiz onu cennete ulaştıracaktı. Hz. Hüseyin için defalarca ağladı, yüzünü birkaç defa teselliyle tokatladı. O savaşa dalmış ve şeyhinin yolunda ölüyordu. İnandığı itaat yolunda neden korkacaktı ki? Bununla beraber darağacı ölümünden daha da çok düşünmesi de gayet normaldi.

Hapishanenin müdürü evine döndüğünde hizmetçilerinden biri ona bir telgraf verdi. Üst düzey bir yetkili infaz cezasının askıya alınmasını ve yedi mahkûmun serbest bırakılmasını ona emrediyordu. Devrimcilerin hükümetle anlaşmaya vardıklarını ve onlara boyun eğdiklerini anladı. Bu, semiz avın pençelerinden kaçmasının sebebi olacaktı. Kızgınlıktan delirdi, bu telgrafi parladı. Ancak o işinin tehlikesinin farkındaydı. Odada gidip gelmeye, dişlerini gıcırdatmaya başladı. Çok geçmeden bir çözüm buldu. Telgrafi aldı yeni bir zarfa koydu ve kapattı. Üzerine adresi yazdı, sanki hiç açılmamış gibiydi. Masanın üzerine koydu ve hizmetçiye yatmaya gittiğini haber verdi. Cezanın infaz saati şafak vaktiydi. O an ile şafak vakti arasındaki on saati uykuda geçirmeye karar verdi. Sonrasında ceza uygulanacaktı. Telgrafi idam sonrasına kadar okumadığını iddia edecekti. Çünkü telgraf geç ulaşmıştı. Çok sarhoş olduğundan, kendi nefsindeki öldürme arzusunu doyumak adına bu masum insanların öldürülmesi yolunda işinin ve hayatının tehlikeye gireceğinden korkmadı. Ayrıca söylentilerin velvelesinin etkisinden de korkmadı, çünkü mahkûmlar kendilerini savunamayan saf köylülerdi.

Kadehe ve şaraba döndü, nefes almaksızın içerken darağacının ipinde sallanan avlarını hayal ediyordu, kalbi mutlulukla raks ediyordu. Hizbâva'ya gelince, sabırsızlıkla infaz saatine bakıyordu. Onun kilosunu ölçtüklerinde darağacını kantar zannetti, bu küçük alete hayret etti, insanı öldürmesi nasıl mümkün oluyordu. Kantarın kolu dikkatini çekti ve tartıcının hareketlerine baktı. Ancak o bu aletin darağacı olmadığını, onun darağacıyla alakalı bir şey veya o merasimin bir parçası olduğunu düşündü. Şafak vakti Hizbâva hapishanenin avlusundan gelen yüksek bir ses duydu, hemen kapıyı açan ve onların prangalarını taşıyan gardiyanla birlikte orduda yüksek rütbeli bir subayı karşısında buldu, onlara gitmelerini emrediyordu. Hizbâva "Darağacı nerede?" diyerek itiraz etti. Subay dalga geçerek geçti ve ona, "Sen asıldın, iş bitti, ailene dön!" dedi. Arkadaşlarıyla birlikte Hizbâva (ipte) sallandırıldı ve eline dokunuyordu, nasıl asılıp da ölmediği çok garipti. Bu işi devletin hilelerinden bir hile veya modern ölüm çeşitlerinden bir tür zannetti.

Olayın detayını tesadüfen hapishanede gezen, bu bölgede görev yapan ordu komutanlarından birisinden öğrendi. Darağacı dikmekle ilgilenen gardiyanları gördü ve onlara kimin asılacağını sordu. Ona çok sayıda mahkûm olduğunu söylediler. "Af haberi size ulaşmadı mı?" diye onlara sorduğunda, onlar bir şey ulaşmadığı yönünde cevap verdiler. Hapishane müdürüne koştı ve telgrafi masasında kapalı olarak gördü. Onu açtı ve onun her iki gözünün de önüne koydu. (Müdür) Bu kadar önemli bir makama başkanlık etmesine rağmen, beddua edip kuvvetli bir tekme atmaktan sakınmadı.

Hizbâva, hayatı boyunca çözümünü bulamadığı birçok sorularla devrimden vazgeçti. Niçin isyan etti? Neden tutuklandığında öldürülmedi? Niçin idama mahkûm edildi? Darağacı nedir? Bir insan nasıl idam edilir de ölmez? Bu bilmeceler, bir kere daha evlenip, ölen karısını, devrimi ve arzularını unutana kadar uzunca bir müddet zihninde kalacaktı. (Eyyûb, 1977: 367-373)

KAYNAKÇA

Ekinci, İ. (2020). Irak Hikâyeciliği ve Zu'n-Nûn Eyyûb. *İnsanî ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar* (ss. 182-196). Montenegro: Ivpe Publication.

Eyyûb, Z. (1977). *el-Âsâru'l-Kâmileti li Edip Zu'n-Nûn Eyyûb*. Irak: Enformasyon Bakanlığı.